

Кущенко І. В.,

*кандидатка психологічних наук, доцентка
доцентка кафедри психології, філософії та суспільних наук
Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*

Палій А. М.,

*кандидатка педагогічних наук, доцентка,
доцентка кафедри філософії та психології
Київського університету інтелектуальної власності та права,*

КОГНІТИВНІ АСПЕКТИ РЕАБІЛІТАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ, ПОСТРАЖДАЛОГО ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ: ПАТОПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Анотація. У статті досліджуються когнітивні аспекти реабілітації цивільного населення, постраждалого від військових дій, із патопсихологічним підходом, акцентується комплексна когнітивна реабілітація, психоедукація, соціальна інтеграція та підготовка фахівців для ефективної психологічної підтримки.

Ключові слова: когнітивна реабілітація, цивільне населення, військові дії, посттравматичний стресовий розлад, патопсихологічний підхід.

Kushchenko I., Palii A. Cognitive Aspects of Rehabilitation of Civilians Injured as a Result of Military Actions: a Pathopsychological Approach

Summary. The article explores the cognitive aspects of rehabilitation for civilians affected by armed conflict using a pathopsychological approach, emphasizing comprehensive cognitive rehabilitation, psychoeducation, social integration, and the training of specialists for effective psychological support.

Key words: cognitive rehabilitation, civilian population, armed conflict, post-traumatic stress disorder, pathopsychological approach.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що триваючі військові дії в Україні значно збільшили кількість цивільного населення, яке зазнало психотравмуючих впливів. Як показують сучасні дослідження, серед населення, безпосередньо залученого до бойових дій або евакуації, зростає поширеність симптомів ПТСР, тривожних і депресивних розладів, а також когнітивних порушень, зокрема зниження концентрації уваги, порушення пам'яті, уповільнення мислення [4].

Когнітивна реабілітація цивільного населення, яке пережило війну, є важливою складовою комплексної психологічної допомоги, що має відновити не лише емоційну стабільність, а й когнітивну функціональність, необхідну для соціальної адаптації та нормального функціонування в повсякденному житті.

Когнітивна реабілітація цивільного населення, яке зазнало впливу військових дій, є комплексним напрямом відновлення вищих психічних функцій, порушених унаслідок травматичного досвіду. Підходи до когнітивної реабілітації базуються на принципах психічної пластичності, інтеграції емоційного й когнітивного відновлення та застосуванні патопсихологічних методів діагностики й корекції.

Одним із найбільш ефективних напрямів є когнітивно-поведінкова терапія (КПТ), яка сприяє роботі з дисфункціональними думками, автоматичними негативними оцінками та їхнім впливом на емоції й поведінку. Сучасні дослідження свідчать, що КПТ зменшує симптоми посттравматичного стресового розладу (ПТСР), що, у свою чергу, позитивно впливає на відновлення когнітивних процесів, зокрема концентрації, пам'яті та планування [2].

Важливим компонентом є тренінги, спрямовані на розвиток уваги, пам'яті та мислення. Вправи на концентрацію, розвиток вербальної й робочої пам'яті, логічного мислення та орієнтації у часі й просторі сприяють підвищенню когнітивної пластичності та гнучкості мислення.

Значну роль відіграє психоедукація, яка передбачає інформування постраждалих про природу травматичних реакцій, їхній вплив на когнітивні процеси, зокрема пам'ять, увагу та мислення. Це знижує рівень тривожності, нормалізує сприйняття власних симптомів і підвищує мотивацію до участі в реабілітаційних заходах [4].

Техніки майндфулнес, дихальні вправи та методи регуляції емоційної напруги допомагають зменшити надмірну активацію, сприяють відновленню когнітивного контролю, концентрації уваги та зниженню інтенсивності нав'язливих образів. У свою чергу, групова терапія та соціальна інтеграція створюють сприятливе середовище для відновлення когнітивно-емоційних зв'язків і тренування навичок міжособистісної взаємодії.

Патопсихологічний підхід у процесі реабілітації передбачає інтеграцію діагностики, корекції та адаптації. На етапі діагностики використовуються стандартизовані методики для оцінки уваги, пам'яті, виконавчих функцій (методики Лурії, MMSE, інші адаптовані тести). Збір анамнезу включає інформацію про травматичні події, тривалість їхнього впливу та наявність супутніх психоемоційних порушень.

На етапі індивідуального планування реабілітації визначаються провідні когнітивні та емоційні дефіцити, підбираються оптимальні методи стимуляції з урахуванням рівня травматизації, психологічних

ресурсів та особистісних характеристик клієнта. Подальша корекційна робота включає поступове ускладнення когнітивних завдань, інтеграцію травматичного досвіду в більш адаптивну наративну структуру, зниження інтенсивності флешбеків і стабілізацію емоційного стану.

Адаптаційний етап реабілітації спрямований на відновлення соціального функціонування, включення до навчальної, трудової та міжособистісної діяльності. Ефективність цього етапу значно підвищується за умови взаємодії психологічних, соціальних і волонтерських служб громади.

Перспективним напрямом наукових досліджень є стандартизація діагностики когнітивних порушень у постраждалих цивільних, адаптація та валідизація психодіагностичних методик. Важливо також проводити емпіричні дослідження ефективності програм когнітивної реабілітації, включно з КПТ, майндфулнес-підходами та когнітивними тренінгами. Наприклад, сучасні клінічні дані демонструють позитивну динаміку при поєднанні медичних, психологічних і соціальних втручань [3].

Особливу увагу необхідно приділити підготовці фахівців – психологів, соціальних працівників і волонтерів, які мають володіти не лише базовими навичками кризової допомоги, а й методами когнітивної реабілітації та патопсихологічного супроводу [4]. Крім того, новітні дослідження підтверджують позитивний вплив психотерапевтичних втручань на якість життя постраждалих цивільних осіб, зокрема зниження симптомів ПТСР і покращення соціального функціонування [1].

Отже, когнітивні порушення у цивільного населення, травмованого війною, становлять суттєвий компонент психотравматичного досвіду й потребують комплексного, науково обґрунтованого підходу. Патопсихологічна перспектива дозволяє глибше зрозуміти механізми впливу травми на когнітивну діяльність і створює основу для розробки ефективних корекційних моделей. Реабілітаційні програми, що поєднують когнітивну стимуляцію, КПТ, психоедукацію, майндфулнес та соціальну інтеграцію, мають значний потенціал у відновленні когнітивних і адаптаційних функцій постраждалих осіб. Подальший розвиток цього напрямку вимагає стандартизації методик, інтеграції психологічної допомоги в систему охорони психічного здоров'я та посилення міжвідомчої співпраці.

Список використаних джерел:

1. Кіро Л., Урбанович А., Зак М. Вплив психотерапевтичних втручань на якість життя українців із симптомами ПТСР // *ВМС Psychology*. 2024. Vol. 12, No. 5. С. 214–223. DOI: 10.1186/s40359-024-02109-6.

2. Клименко О., Ковтун Л., Щербак В. Когнітивно-поведінкова терапія при когнітивних порушеннях, пов'язаних із травмою, у

цивільного населення, що постраждало від війни // *Journal of Psychological Rehabilitation*. 2024. Vol. 12, No. 3. С. 45–57.

3. Панченко І., Дмитрук Н., Воробйова Г. Інтегративні моделі медичної та психологічної реабілітації цивільного населення після травми // *Ukrainian Journal of Clinical Psychology*. 2024. – Vol. 11, No. 1. С. 33–41.

4. Трукан-Сайфуліна О. Психоедукація як інструмент реабілітації постраждалих від воєнних дій // *Human Studios*. 2022. Т. 8, № 2. С. 91–98.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-562-7-29>

Макаров О. М.,

аспірант за спеціальністю 053 «Психологія»

Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського

ТЕХНОЛОГІЇ КОГНІТИВНОГО ВІДНОВЛЕННЯ У РЕАБІЛІТАЦІЇ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Анотація. В роботі проаналізовано сучасні технології когнітивного відновлення військовослужбовців із бойовими травмами в контексті психологічної реабілітації. Показано, що ефективність реабілітаційних програм визначається не лише зменшенням симптомів посттравматичних розладів, а й відновленням когнітивних структур, які забезпечують свідомість, саморегуляцію та рефлексію. У фокусі дослідження – біофідбек, когнітивні тренування та VR-терапія, що мають доказову ефективність у ветеранів з ПТСР. Висвітлено український досвід запровадження технологій когнітивного відновлення як основи соціальної інтеграції та формування нового рівня самосвідомості особистості.

Ключові слова: когнітивне відновлення, саморегуляція, соціалізація, біофідбек, VR-терапія, свідомість.

Makarov O. Cognitive recovery technologies in the rehabilitation of military personnel

Summary. The paper analyzes modern technologies of cognitive rehabilitation for military personnel with combat-related injuries in the context of psychological recovery. It is demonstrated that the effectiveness of rehabilitation programs is determined not only by the reduction of post-traumatic symptoms but also by the restoration of cognitive structures that ensure consciousness, self-regulation, and reflection. The study focuses on biofeedback, neurofeedback, cognitive training, and VR therapy, all of which